NOYABR
2026

ZAMONAVIY TA'LIMDA ISLOHOTLAR VA TEXNIK TAFAKKUR

ilmiy jurnali

I-QISM, 3-SON
e-ISSN: 3162-1686

+998 90-067-67-57
O'zbekiston
www.texniktafakkur.com

“ZAMONAVIY TA’LIMDA ISLOHOTLAR VA TEXNIK TAFAKKUR”

ilmiy jurnali

Mazkur ilmiy to‘plamda “Zamonaviy ta’limda islohotlar va texnik tafakkur” ilmiy jurnaliga taqdim etilgan ilmiy maqolalar, tezislar hamda ilmiy-tadqiqot natijalari o‘rin olgan. Jurnal zamonaviy ta’lim tizimini rivojlantirish, ta’lim jarayoniga innovatsion pedagogik va axborot texnologiyalarini joriy etish, ta’lim mazmuni va metodlarini takomillashtirish, shuningdek, pedagogika, texnika va muhandislik yo‘nalishlarining o‘zaro integratsiyasini rivojlantirishga qaratilgan ilmiy izlanishlarni yoritishga ixtisoslashgan.

Nashrda ta’lim va tarbiya jarayonining nazariy hamda amaliy masalalari, zamonaviy pedagogik texnologiyalar, raqamli va innovatsion ta’lim, muhandislik va texnik ta’limni rivojlantirish, fanlararo integratsiya, texnik tafakkurni shakllantirish, ta’lim jarayonini loyihalashtirish va takomillashtirish, shuningdek, mazkur sohalardagi dolzarb ilmiy-metodik muammolarning yechimlariga bag‘ishlangan tadqiqotlar o‘rin oladi.

MUALLIFLAR E’TIBORIGA:

To‘plamga kiritilgan ilmiy maqola va tezislarda keltirilgan statistik ma’lumotlar, ilmiy faktlar, raqamli ko‘rsatkichlar, natijalar, iqtiboslar, bibliografik ma’lumotlar hamda boshqa axborotlarning haqqoniyligi va ishonchliligi uchun mualliflar shaxsan mas’ul hisoblanadi.

Maqolalarda foydalanilgan manbalarga havolalarning to‘g‘ri rasmiylashtirilishi, iqtiboslarning mazmunan va bibliografik jihatdan aniqligi, shuningdek, mualliflik huquqi talablariga rioya etilishi mualliflarning zimmasidadir.

Tahririyat tomonidan taqdim etilgan materiallarning ilmiy-uslubiy va texnik talablarga muvofiqligi ko‘rib chiqiladi. Biroq maqolalarda bayon etilgan ilmiy qarashlar, xulosalar va tavsiyalar uchun mas’uliyat bevosita mualliflarga tegishlidir.

I-QISM, 3-SON

2026

ZAMONAVIY TA'LIMDA ISLOHOTLAR
& TEXNIK TAFAKKUR

Bosh muharrir:
Z.Sh. To'xtayeva

Bosh muharrir o'rinbosari:
V.E. Ubaydova

Mas'ul kotib:
M.B. Obloqulova

Tahririyat hay'ati:
Q.T. Olimov, p.f.d., professor,
S.G'. Siddiqova, PhD, professor,
U.A. O'rinov, DSc, professor,
S.Dj. Muxamedjanova, DSc, professor,
F.R. Muradova, DSc, professor,
F.B. Ismoilov, PhD, dotsent,
Sh.H. Behbudov, DSc, dotsent,
G.I. Temirova, PhD, dotsent,
F.A. Qurbonov, t.t.n.n dotsent,
B.B. Toirov, t.f.n., dotsent,
D.D. Baratov, PhD, dotsent,
S.H. Fayziyev, t.f.f.d., dotsent,
N.S. Shodiyev, p.f.f.d., dotsent,
M.A. Aripjanova, p.f.f.d., dotsent

Tahririyat jamoasi a'zolari
To'xtayeva Zebo Sharifovna,
Buxoro davlat texnika universiteti, professor.
Djuraev Xayrullo Fayzievich,
Buxoro davlat texnika universiteti, professor.
Avazov Yusuf Shodiyevich,
Islom Karimov nomidagi Toshkent Davlat Texnika Universiteti, professor.

Usarov Jabbor Eshbekovich,
Chirchiq davlat pedagogika universiteti, professor.

Fayziyeva Maxbubaxon Raximjonovna,
O'zbekiston Milliy pedagogika universiteti, DSc, professor.

Botirov To'lqin Vafokulovich,
Navoiy davlat konchilik va texnologiyalar universiteti, professor.

Abidov Kamildjan Zarifovich,
Buxoro davlat texnika universiteti, dotsent.

Sariev Rustam Bobomurodovich,
Buxoro davlat texnika universiteti, dotsent.

Ibragimov Ulug'bek Muradullayevich,
Buxoro davlat texnika universiteti, dotsent.

Qobilov Hasan Xalilovich,
Buxoro davlat texnika universiteti, dotsent.

Xalilov Fayoz Vahobjonovich,
Buxoro davlat texnika universiteti, dotsent.

Xo'janazarov Zayniddin Rashidovich,
Buxoro innovatsiyalar universiteti, dotsent.

G'afurov Mirzohid Orifovich,
Buxoro innovatsiyalar universiteti, dotsent.

Asrayev Zafar Rizoqulovich,
Buxoro davlat texnika universiteti, dotsent.

Nurullayev Mirxon Muhammadovich,
Buxoro davlat texnika universiteti, dotsent.

Nafasov Mirzamurod Muhammadovich,
Buxoro davlat texnika universiteti, dotsent.

ZAMONAVIY TA'LIMDA ISLOHOTLAR VA TEXNIK TAFAKKUR
ilmiy jurnali

Yuqorida keltirilgan tahririyat jamoasi a'zolarning to'liq ro'yxati https://texniktafakkur.com/ttp/en/editorial_team manzilida keltirilgan.

Tahririyat jamoasi a'zolarining tarkibini o'zgartirish hamda qo'shimcha kiritish yoki tahririyat a'zoligidan chiqarish muassis boshchiligida amalga oshiriladi.

© Materiallar ko'chirib olingan yoki chop etilganda "Zamonaviy ta'limda islohotlar va texnik tafakkur" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda chop etilgan va e'lon qilingan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflarning o'zlari ma'sul hisoblanadi. Tahririyat fikri har doim ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin.

Jurnal yilda 12 marotaba to'plam sifatida chop etiladi. To'plam mualliflarga elektron shaklda taqdim etiladi.

"Zamonaviy ta'limda islohotlar va texnik tafakkur" ilmiy jurnali 15.09.2026-yildan boshlab O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan № C–5669338845379 reyestr raqami tartibi bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №1852266.

Jurnalning ixtisosligi:

Pedagogika fanlari:
13.00.01 – Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
13.00.02 – Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
13.00.03 – Maxsus pedagogika
13.00.04 – Jismoniy tarbiya, sport mashg'ulotlari, sog'lomlashtiruvchi va adaptiv jismoniy tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.05 – Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 – Raqamli ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohalari va bosqichlari bo'yicha)
13.00.07 – Ta'limda menejment
13.00.08 – Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 – Ijtimoiy pedagogika

Texnika fanlari:
05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
05.01.07 – Matematik modellashtirish
05.01.08 – Texnologik jarayonlar va ishlab chiqarish larni avtomatlashtirish va boshqarish
05.01.10 – Axborot olish tizimlari va jarayonlari
05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
05.04.01 – Telekommunikasiya va kompyuter tizimlari, telekommunikasiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya . Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari

Muassis: "MARZEB ACADEMY" MCHJ
Hamkorlarimiz: Buxoro davlat texnika universiteti

MUNDARIJA

Toshboyev S.O'., Ataullayev Sh.N., Panoyev E.R, Norqulov G',J., MDEA YORDAMIDA GAZLARNI TOZALASH TIZIMLARIDA KO'PIK SO'NISH KINETIKASINI MIQDORIY BAHOLASH VA KO'PIK SO'NDIRGICHNI DOZALASHNING KOLLOID-KIMYOVIY ASOSLARI **10**

Hamidova Manzura Farmonovna, O'QITUVCHI VA O'QUVCHILAR O'RTASIDA IJOBIY MUNOSABATLARNI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK ASOSLARI **18**

CONTENTS * СОДЕРЖАНИЕ * MUNDARIJA

O'QITUVCHI VA O'QUVCHILAR O'RTASIDA IJOBIY MUNOSABATLARNI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK ASOSLARI

Hamidova Manzura Farmonovna [1]
[1] Buxoro davlat texnika universiteti.

Annotatsiya: Mazkur maqolada ta'lim jarayonida o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasida ijobiy munosabatlarni shakllantirishning pedagogik va psixologik asoslari tahlil qilingan. O'qituvchi shaxsining kasbiy madaniyati, muloqot uslubi, o'quvchilarga individual yondashuvi, o'zaro hurmat, ishonch va emotsional qo'llab-quvvatlashning ta'lim samaradorligiga ta'siri yoritilgan. Shuningdek, sinfda sog'lom psixologik muhitni qaror toptirish, nizoli vaziyatlarni konstruktiv hal etish hamda o'quvchilarning ta'lim jarayonidagi faolligini oshirishga qaratilgan pedagogik yondashuvlar taklif etilgan. Maqolada o'qituvchi va o'quvchi munosabatlarini rivojlantirishda hamkorlikka asoslangan ta'lim modeli muhim omil sifatida asoslangan.
Kalit so'zlar: o'qituvchi, o'quvchi, ijobiy munosabat, pedagogik muloqot, ishonch, o'zaro hurmat, ta'lim muhiti, emotsional qo'llab-quvvatlash, hamkorlik, pedagogik psixologiya.

Аннотация: В статье анализируются педагогические и психологические основы формирования позитивных отношений между учителем и учеником в рамках образовательного процесса. Рассматривается влияние профессиональной культуры педагога, стиля общения и индивидуального подхода к учащимся, а также взаимного уважения, доверия и эмоциональной поддержки на эффективность обучения. Кроме того, в статье предлагаются педагогические подходы, направленные на создание благоприятного психологического климата в классе, конструктивное разрешение конфликтов и повышение вовлеченности учащихся в учебный процесс. Модель сотрудничества в образовании выделяется как ключевой фактор развития взаимоотношений между учителем и учеником.
Ключевые слова: учитель, ученик, позитивные отношения, педагогическое общение, доверие, взаимное уважение, образовательная среда, эмоциональная поддержка, сотрудничество, педагогическая психология.

Abstract: This article analyzes the pedagogical and psychological foundations for fostering positive teacher-student relationships within the educational process. It examines how a teacher's professional culture, communication style, and individualized approach to students-along with mutual respect, trust, and emotional support-influence learning effectiveness. Furthermore, the article proposes pedagogical approaches aimed at creating a favorable classroom climate, resolving conflicts constructively, and increasing student engagement in the learning process. A collaborative model of education is highlighted as a key factor in the development of the teacher-student relationship.
Keywords: teacher, student, positive relationships, pedagogical communication, trust, mutual respect, educational environment, emotional support, collaboration, educational psychology.

Zamonaviy ta'lim tizimida o'quvchilarga faqat nazariy bilim va amaliy ko'nikmalarni berish bilan cheklanib qolmasdan, ularning shaxsiy, ijtimoiy va emotsional rivojlanishi uchun qulay sharoit yaratish ham muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Ta'lim jarayonining samaradorligi ko'p jihatdan o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi munosabatlarning mazmuni, sifati va o'zaro ta'sir xususiyatlariga bog'liq.

O'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi munosabatlar ta'lim jarayonining ijtimoiy-psixologik asosini tashkil etadi. Ushbu munosabatlar o'zaro hurmat, ishonch, adolat, mas'uliyat va hamkorlik tamoyillari asosida tashkil etilganda o'quvchilarning darsda ishtirok etishi, savol berishga intilishi, mustaqil fikrlashi va o'z qobiliyatlarini namoyon etishi uchun qulay imkoniyatlar yuzaga keladi.

Aksincha, qo'rqitish, kamsitish, doimiy tanqid, o'quvchilarni bir-biri bilan asossiz taqqoslash yoki ularning fikrini inkor etishga asoslangan munosabatlar ta'lim jarayonida psixologik to'siqlarni kuchaytirishi mumkin. Shu sababli pedagogik faoliyatda o'qituvchining kasbiy bilimlari bilan bir qatorda, uning muloqot madaniyati, emotsional barqarorligi va o'quvchilar bilan munosabat o'rnatish mahorati ham alohida ahamiyat kasb etadi.

Mazkur maqolaning dolzarbligi shundan iboratki, ta'lim sifatini oshirish jarayonida o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi munosabatlarni insonparvarlik, hamkorlik va shaxsga yo'naltirilgan yondashuv asosida takomillashtirish zarurati mavjud.

Maqolaning asosiy maqsadi o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasida ijobiy munosabatlarni shakllantirishning pedagogik-psixologik omillarini aniqlash hamda ta'lim amaliyotida qo'llash mumkin bo'lgan samarali yondashuvlarni ilmiy jihatdan yoritishdan iborat.

Maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi:

- O'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi ijobiy munosabatlarning mazmun-mohiyatini ochib berish.
- Pedagogik muloqot va o'zaro ishonchning ta'lim jarayonidagi o'rnini tahlil qilish.
- O'qituvchi shaxsiy va kasbiy sifatlarining o'quvchilar bilan munosabatlarga ta'sirini yoritish.
- Sinfda ijobiy psixologik muhitni shakllantirish usullarini tavsiflash.
- O'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi munosabatlarni takomillashtirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

Maqolani tayyorlashda pedagogika va psixologiyaga oid ilmiy-nazariy yondashuvlarni tahlil qilish, qiyosiy tahlil, umumlashtirish, pedagogik kuzatuvga asoslangan yondashuvlar va tizimli tahlil metodlaridan foydalanildi. O'qituvchi va o'quvchi munosabatlari ta'lim jarayonining yaxlit tizimida, ya'ni shaxs, muloqot, faoliyat va ijtimoiy muhit o'zaro bog'liqligi nuqtai nazaridan ko'rib chiqildi.

Mazkur maqola nazariy-tahliliy xususiyatga ega bo'lib, unda keltirilgan xulosalar empirik tajriba-sinov natijalari yoki statistik tadqiqot ma'lumotlari sifatida talqin qilinmasligi lozim.

Ijobiy munosabatlar - bu o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasida o‘zaro hurmat, ishonch, tushunish, muloqotga tayyorlik va ta’limiy maqsadlarga birgalikda intilishga asoslangan ijtimoiy-pedagogik aloqalar tizimidir. Bunday munosabatlar faqat xushmuomalalik bilan cheklanmaydi. Ular o‘quv jarayonidagi vazifalarni adolatli taqsimlash, o‘quvchining fikrini inobatga olish, xatolarga nisbatan konstruktiv yondashish va ta’lim natijalari uchun umumiy mas’uliyatni anglashni ham qamrab oladi.

Pedagogik munosabatlarning muhim xususiyati shundaki, o‘qituvchi ta’lim jarayonida nafaqat bilim beruvchi, balki o‘quvchilarning rivojlanishini qo‘llab-quvvatlovchi, ularga yo‘nalish ko‘rsatuvchi va ijtimoiy tajribani o‘zlashtirishga yordam beruvchi shaxs sifatida namoyon bo‘ladi. O‘quvchi esa ta’lim ta’sirining passiv ob’ekti emas, balki o‘z fikri, ehtiyoji, qiziqishi va shaxsiy imkoniyatlariga ega bo‘lgan faol ishtirokchidir.

Shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim yondashuvida o‘quvchining individual xususiyatlarini hisobga olish muhim o‘rin tutadi. Har bir o‘quvchining bilimni o‘zlashtirish sur’ati, muloqotga kirishish darajasi, qiziqishlari va o‘z qobiliyatiga bo‘lgan ishonchi turlicha bo‘lishi mumkin. Shuning uchun bir xil pedagogik talabni barcha o‘quvchilarga bir xil psixologik ta’sir ko‘rsatadi, deb hisoblash to‘g‘ri emas.

Ijobiy munosabatlar o‘quvchining shaxsiy qadr-qimmatini e’tirof etish bilan birga, ta’lim intizomi va o‘quv natijalariga qo‘yiladigan talablarni ham saqlab qoladi. Demak, pedagogik mehr va talabchanlik bir-biriga zid emas; ular oqilona uyg‘unlashtirilganda ta’lim jarayonining tarbiyaviy va rivojlantiruvchi imkoniyatlari kengayadi.

O‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi munosabatlarni shakllantirishda muloqot hal qiluvchi ahamiyatga ega. Pedagogik muloqot orqali o‘qituvchi o‘quvchilarga bilim va ko‘rsatmalarni yetkazadi, ularning ehtiyojlarini anglaydi, o‘quv faoliyatini rag‘batlantiradi hamda ta’limiy hamkorlikni tashkil etadi.

Samarali pedagogik muloqot bir necha muhim xususiyatlarga ega.

1. Faol tinglash. Faol tinglash o‘quvchining fikrini bo‘lmasdan eshitish, uning savoliga e’tibor qaratish va bildirilgan fikrning mazmunini to‘g‘ri anglashni nazarda tutadi. O‘qituvchi o‘quvchini tinglaganda uning shaxsiy fikriga hurmat ko‘rsatadi. Bu esa o‘quvchining o‘z fikrini erkin bayon etishiga va ta’lim jarayonida faolroq ishtirok etishiga yordam berishi mumkin.

Faol tinglash faqat og‘zaki muloqotdan iborat emas. Ko‘z bilan muloqot qilish, diqqatni suhbatdoshga qaratish, savollarni aniqlashtirish va javobga shoshilmaslik ham uning tarkibiy elementlaridir.

2. Hurmatga asoslangan nutq. O‘qituvchining nutqi o‘quvchiga nisbatan munosabatini ifodalovchi muhim vositadir. O‘quvchining xatosini tahlil qilishda uning shaxsiyatiga emas, balki bajargan vazifasi yoki muayyan xatosiga e’tibor qaratish maqsadga muvofiq.

Masalan, «Sen hech qachon to‘g‘ri javob bera olmaysan» kabi shaxsga qaratilgan tanqid o‘quvchida ishonchsizlikni kuchaytirishi mumkin. «Bu vazifada yechimning ikkinchi bosqichini

qayta ko‘rib chiqsak, natijani yaxshilashimiz mumkin» kabi fikr esa xatoni rivojlanish imkoniyati sifatida ko‘rsatadi.

3. Aniq va adolatli talablar. Ijobiy munosabat o‘qituvchining barcha o‘quvchilarga hech qanday talab qo‘ymasligi degani emas. Aksincha, aniq, tushunarli va barqaror talablar o‘quvchilarda xavfsizlik hissini shakllantiradi. Bunda baholash mezonlari oldindan tushuntirilishi, intizom qoidalari barcha o‘quvchilar uchun bir xil qo‘llanilishi va qarorlar shaxsiy munosabatga emas, asoslangan mezonlarga tayanishi muhim.

4. Qayta aloqa berish. O‘quvchining faoliyatiga berilgan qayta aloqa uning keyingi harakatlarini belgilashga yordam beradi. Samarali qayta aloqa aniq, tushunarli va rivojlanishga yo‘naltirilgan bo‘lishi kerak. O‘qituvchi o‘quvchining yutug‘ini e’tirof etish bilan birga, takomillashtirish zarur bo‘lgan jihatlarni ham ko‘rsatishi mumkin.

O‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi munosabatlarning sifati ko‘p jihatdan pedagogning kasbiy kompetentligi va shaxsiy madaniyati bilan bog‘liq. O‘qituvchining bilimdonligi, mas’uliyati, xolisligi, sabr-toqati, emotsional barqarorligi va o‘z faoliyatini tahlil qila olishi sinfdagi psixologik muhitga ta’sir ko‘rsatadi.

Birinchidan, kasbiy kompetentlik o‘qituvchining fan mazmunini yaxshi bilishi, darsni maqsadli rejalashtirishi va turli ta’lim usullaridan foydalana olishida namoyon bo‘ladi. Dars mazmunining tushunarli tashkil etilishi o‘quvchilarda fanga qiziqish va o‘qituvchiga nisbatan ishonch paydo bo‘lishiga xizmat qilishi mumkin.

Ikkinchidan, pedagogik adolat o‘quvchilar o‘rtasida ishonchli muhitni shakllantirishda muhimdir. Baholashda shaxsiy yoqtirish, ijtimoiy mavqe yoki boshqa sub’ektiv omillarga emas, belgilangan mezonlarga tayanish zarur. Adolatli munosabat o‘quvchilarning o‘qituvchi qarorlarini tushunishi va qabul qilishi uchun asos yaratadi.

Uchinchidan, emotsional barqarorlik pedagogning turli vaziyatlarda o‘z his-tuyg‘ularini boshqara olishi bilan bog‘liq. Sinfda kutilmagan savollar, intizom bilan bog‘liq muammolar yoki o‘quvchining xatosi yuzaga kelganda, o‘qituvchining vazmin va asoslangan munosabatni saqlashi nizolarni kuchaytirmaslikka yordam beradi.

To‘*rtinchidan*, pedagogik refleksiya - o‘qituvchining o‘z faoliyati, muloqot uslubi va qarorlarini tahlil qilish qobiliyatidir. O‘qituvchi «Mening muloqotim o‘quvchilarga qanday ta’sir qildi?», «Qaysi usul o‘quvchilarning faolligini oshirdi?», «Qaysi vaziyatda boshqacha yondashish mumkin edi?» kabi savollar orqali o‘z pedagogik amaliyotini takomillashtirishi mumkin.

Shu nuqtai nazardan, o‘qituvchining kasbiy rivojlanishi faqat fanga oid bilimlarni yangilash bilan emas, balki muloqot, nizolarni boshqarish, emotsional qo‘llab-quvvatlash va ta’lim psixologiyasi bo‘yicha ko‘nikmalarni rivojlantirish bilan ham bog‘liqdir.

O‘quvchilar bilan ijobiy munosabatlarni shakllantirishda ularning yosh davri, psixologik ehtiyojlari, qiziqishlari va individual xususiyatlarini hisobga olish muhim ahamiyatga ega. Turli

yosh bosqichlarida o‘quvchilarning mustaqillikka intilishi, tengdoshlar bilan munosabati, o‘zini namoyon etish ehtiyoji va bahoga munosabati turlicha bo‘lishi mumkin.

Quyi sinflarda o‘quvchilar uchun o‘qituvchining e’tibori, aniq ko‘rsatmalari, rag‘batlantirishi va hissiy qo‘llab-quvvatlashi muhim bo‘lishi mumkin. O‘smirlik davrida esa mustaqil fikrlash, shaxsiy fikrni ifodalash, adolatli munosabat va tengdoshlar orasidagi mavqe masalalari ko‘proq ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, barcha o‘quvchilar bir xil faollik darajasiga ega emas. Ayrim o‘quvchilar ochiq muloqotga tez kirishsa, boshqalari o‘z fikrini yozma shaklda yoki kichik guruhda bildirishni afzal ko‘rishi mumkin. O‘qituvchi ushbu farqlarni inobatga olgan holda, darsda ishtirok etishning turli shakllarini taklif qilishi maqsadga muvofiq.

Individual yondashuv o‘quvchilar o‘rtasidagi farqlarni salbiy belgi sifatida emas, balki ta’limni moslashtirishni talab qiladigan tabiiy xususiyat sifatida qabul qilishni nazarda tutadi. Bunday yondashuv o‘quvchining o‘z imkoniyatlarini anglashi va ta’lim jarayonida o‘z o‘rnini topishiga yordam beradi.

Sinfdagi psixologik muhit o‘qituvchi va o‘quvchilar o‘rtasidagi kundalik munosabatlar, o‘quvchilarning o‘zaro aloqalari, ta’lim jarayonidagi qoidalar va jamoadagi emotsional holatning umumiy xususiyatlaridan tarkib topadi.

Ijobiy psixologik muhitni shakllantirish uchun quyidagi yo‘nalishlarga e’tibor qaratish mumkin.

1. **Hamkorlik qoidalarini belgilash**: O‘quvchilar bilan birgalikda sinfdagi muloqot qoidalarini ishlab chiqish ularning ta’lim jarayonidagi mas’uliyatini oshirishga xizmat qilishi mumkin. Masalan: suhbatdoshning fikrini bo‘lmasdan tinglash; boshqa o‘quvchilarning fikrini kamsitmaslik; savol berish va xatoga yo‘l qo‘yish huquqini hurmat qilish; topshiriqlarni bajarishda bir-biriga yordam berish; nizoli vaziyatlarda haqoratdan foydalanmaslik.

Qoidalar faqat qog‘ozda qolib ketmasligi uchun ularning mazmuni kundalik pedagogik faoliyatda amaliy qo‘llanilishi zarur.

2. O‘quvchilarning fikrini inobatga olish: O‘quvchilarni ta’lim jarayonining ayrim tashkiliy masalalariga jalb qilish ularda daxldorlik hissini kuchaytirishi mumkin. Dars usulini tanlash, guruhli ishlarni tashkil etish, loyiha mavzularini belgilash yoki sinf tadbirlarini rejalashtirishda o‘quvchilarning takliflarini eshitish hamkorlik muhitini rivojlantiradi.

Bunda o‘qituvchi yakuniy qarorni qabul qilishda ta’lim maqsadlari, xavfsizlik, yosh xususiyatlari va umumiy pedagogik talablarni hisobga oladi.

3. Xatolarga rivojlanish nuqtai nazaridan yondashish: Ta’lim jarayonida xatolar o‘quv faoliyatining tabiiy qismi hisoblanadi. Xatoning o‘zi o‘quvchining qobiliyati yoki shaxsiy qiymatini belgilamaydi. Shuning uchun o‘qituvchi xatoni tahlil qilishda uning sabablarini aniqlash, to‘g‘ri yechimga olib boruvchi savollar berish va qayta urinish imkoniyatini yaratishga e’tibor qaratishi mumkin.

Bunday yondashuv o‘quvchining o‘z bilimlarini sinab ko‘rishdan qo‘rqmasligi va mustaqil fikrlashga intilishi uchun qulay sharoit yaratadi.

4. O‘quvchilarning yutuqlarini e’tirof etish: O‘quvchining yutug‘ini e’tirof etish faqat yuqori baho qo‘yish bilan cheklanmaydi. Uning harakati, intilishi, mustaqil yechim topishi, guruhdagi hamkorligi yoki avvalgi natijasiga nisbatan o‘sishi ham e’tiborga loyiqdir. Masalan, «Sen bugun masalani yechish usulini mustaqil tanlashga harakat qilding» yoki «Guruhdagi fikrlarni birlashtirishda faol ishtirok etding» kabi aniq fikrlar o‘quvchiga o‘z faoliyatini anglash imkonini beradi.

Ta’lim jarayonida turli qarashlar, intizom bilan bog‘liq muammolar, baholashdan norozilik yoki o‘zaro tushunmovchiliklar yuzaga kelishi mumkin. Nizoning mavjudligi har doim munosabatlar salbiy ekanini anglatmaydi. Muhim jihat - nizoni qanday usulda hal qilishdir.

Nizoli vaziyatlarda quyidagi pedagogik yondashuvlardan foydalanish mumkin:

Birinchi bosqich - vaziyatni xotirjam baholash. O‘qituvchi shoshma-shosharlik bilan xulosa chiqarmasdan, muammoning aniq sababini o‘rganishi kerak. O‘quvchining xatti-harakatini uning shaxsiyatidan ajratib baholash muhim.

Ikkinchi bosqich - muloqot uchun sharoit yaratish. O‘quvchining fikrini eshitish, vaziyatga uning nuqtai nazaridan qarash va muammoning ikki tomonlama mazmunini aniqlashtirish zarur.

Uchinchi bosqich - umumiy yechimni izlash. Nizoni hal qilishda ta’lim maqsadlari, sinf qoidalari va o‘quvchining yosh xususiyatlari hisobga olinadi. Zarur hollarda aniq vazifalar, muddatlar va keyingi xatti-harakatlar kelishib olinadi.

To‘rtinchi bosqich - munosabatlarni tiklash. Muammo hal etilgandan keyin o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi ishonchli muloqotni davom ettirish muhim. Nizoli vaziyatni uzoq vaqt davomida o‘quvchini ayblash yoki uning shaxsiyatiga salbiy munosabatda bo‘lish uchun asos sifatida ishlatish maqsadga muvofiq emas.

Nizolarni konstruktiv boshqarish o‘quvchilarga muammolarni muloqot, mas’uliyat va o‘zaro hurmat asosida hal qilish ko‘nikmalarini ham o‘rgatadi.

Zamonaviy ta’lim jarayonida o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish uchun interaktiv va shaxsga yo‘naltirilgan usullardan foydalanish mumkin. Bunday usullar o‘quvchilarning darsdagi faolligini oshirish, fikr almashish va o‘zaro yordam ko‘rsatish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Hamkorlikda o‘qitish: Hamkorlikda o‘qitishda o‘quvchilar kichik guruhlarda umumiy vazifani bajaradilar, fikr almashadilar va natija uchun birgalikda mas’uliyat oladilar. O‘qituvchi bu jarayonda faqat axborot beruvchi emas, balki guruhlar faoliyatini muvofiqlashtiruvchi va o‘quvchilarning o‘zaro hamkorligini qo‘llab-quvvatlovchi vazifani bajaradi.

Muammoli ta’lim: Muammoli ta’lim o‘quvchilarga tayyor javobni berish o‘rniga, ularni savol, vaziyat yoki amaliy muammoni tahlil qilishga yo‘naltiradi. Bu usul o‘quvchiga o‘z fikrini asoslash, boshqalarning qarashlarini eshitish va umumiy xulosa ishlab chiqish imkonini beradi.

Refleksiv muloqot: Dars yakunida o‘quvchilardan «Bugun nimani o‘rgandim?», «Qaysi vazifa men uchun murakkab bo‘ldi?», «Guruhda ishlashda qanday his qildim?» kabi savollarga javob olish ta’lim jarayonini tahlil qilishga yordam beradi. O‘qituvchi ham ushbu fikrlar asosida keyingi darslarni tashkil etish usullarini takomillashtirishi mumkin.

Loyiha va ijodiy topshiriqlar: Loyiha ishlari o‘quvchilarning mustaqilligi, mas’uliyati va o‘zaro hamkorligini rivojlantirishga xizmat qilishi mumkin. O‘qituvchi loyiha jarayonida yo‘l-yo‘riq ko‘rsatadi, o‘quvchilarning tashabbuslarini qo‘llab-quvvatlaydi va natijani baholashda aniq mezonlardan foydalanadi.

Shuni ta’kidlash kerakki, har qanday innovatsion usulning samaradorligi uning nomi bilan emas, balki ta’lim maqsadiga mosligi, o‘quvchilarning yosh xususiyatlari va pedagogik jihatdan to‘g‘ri tashkil etilishi bilan belgilanadi.

Ta’lim amaliyotida ijobiy munosabatlarni mustahkamlash uchun quyidagi chora-tadbirlarni tizimli ravishda amalga oshirish mumkin:

Muloqot madaniyatini rivojlantirish. O‘qituvchilar uchun pedagogik muloqot, faol tinglash va nizolarni boshqarish bo‘yicha amaliy seminarlar tashkil etish.

Sinf qoidalarini hamkorlikda ishlab chiqish. O‘quvchilarni o‘zaro hurmat va mas’uliyatga asoslangan qoidalarni belgilash jarayoniga jalb qilish.

Shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvni kuchaytirish. O‘quvchilarning qiziqishlari, qobiliyatlari, o‘qish sur’ati va individual ehtiyojlarini hisobga olish.

Adolatli baholashni ta’minlash. Baholash mezonlarini oldindan tushuntirish va o‘quvchiga o‘z natijasini yaxshilash imkonini berish.

Qayta aloqani tizimlashtirish. Dars yakunida qisqa refleksiya, og‘zaki muloqot yoki yozma fikrlar orqali o‘quvchilarning takliflarini o‘rganish.

Ijobiy xatti-harakatlarni rag‘batlantirish. O‘quvchilarning intilishi, hamkorligi, mas’uliyati va ijodiy tashabbuslarini aniq misollar asosida e’tirof etish.

Nizoli vaziyatlarda konstruktiv yondashuvni qo‘llash. Shaxsni kamsitish yoki omma oldida sharmanda qilish o‘rniga, muammoning sababini aniqlash va uni hal etishga yo‘naltirilgan muloqotdan foydalanish.

Ota-onalar bilan hamkorlikni rivojlantirish. O‘quvchining ta’limiy va ijtimoiy rivojlanishiga oid masalalarni o‘zaro hurmat va mas’uliyat asosida muhokama qilish.

Pedagogik refleksiyani yo‘lga qo‘yish. O‘qituvchilarning o‘z muloqot uslubi va darsdagi munosabatlarini muntazam tahlil qilishi uchun sharoit yaratish.

Psixologik qo‘llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish. Zarur hollarda maktab psixologi, sinf rahbari, ota-ona va boshqa mas’ullar bilan hamkorlikda o‘quvchiga yordam ko‘rsatish.

XULOSA

O‘qituvchi va o‘quvchilar o‘rtasida ijobiy munosabatlarni shakllantirish ta’lim jarayonining sifatini ta’minlash, o‘quvchilarning shaxsiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlash va

sinfda sog‘lom psixologik muhitni qaror toptirishning muhim shartlaridan biridir. Bunday munosabatlar o‘zaro hurmat, ishonch, adolat, ochiq muloqot, pedagogik talabchanlik va hamkorlik tamoyillari asosida rivojlanadi.

Ta’lim jarayonida o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi munosabatlar bir tomonlama ta’sir emas, balki o‘zaro harakat va hamkorlik jarayoni sifatida namoyon bo‘ladi. O‘qituvchining kasbiy kompetentligi, emotsional barqarorligi va muloqot madaniyati o‘quvchilarning ta’lim faolligiga ta’sir ko‘rsatishi mumkin. O‘z navbatida, o‘quvchilarning fikrini eshitish, ularning individual xususiyatlarini inobatga olish va ta’lim jarayonidagi faol ishtirokini qo‘llab-quvvatlash pedagogik munosabatlarning barqarorligini kuchaytiradi.

Ijobiy munosabatlarni shakllantirish bir martalik tadbir emas, balki har bir darsda, har bir muloqotda va har bir pedagogik qarorda namoyon bo‘ladigan uzluksiz jarayondir. Shu bois ta’lim muassasalarida pedagogik muloqot madaniyatini rivojlantirish, adolatli baholashni ta’minlash, o‘quvchilarning fikrini inobatga olish va nizolarni konstruktiv boshqarishga qaratilgan tizimli yondashuvlarni kuchaytirish maqsadga muvofiq.

Umuman olganda, o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi ijobiy munosabatlar ta’lim mazmunini samarali o‘zlashtirish bilan bir qatorda, o‘quvchilarda mas’uliyat, mustaqil fikrlash, hamkorlik, o‘zaro hurmat va ijtimoiy muloqot ko‘nikmalarining rivojlanishi uchun ham muhim pedagogik zamin yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Выготский Л. С. Педагогическая психология. - Москва: Педагогика, 1991.
2. Леонтев А. А. Психология общения. - Москва: Смысл, 1997.
3. Роджерс К. Свобода учится. - Москва: Смысл, 2002.
4. Бандура А. Теория социалного научения. - Санкт-Петербург: Евразия, 2000.
5. Беспалко В. П. Слагаемые педагогической технологии. - Москва: Педагогика, 1989.
6. Подласый И. П. Педагогика: учебник для студентов высших педагогических учебных заведений. - Москва: Высшее образование, 2007.
7. Зимняя И. А. Педагогическая психология. - Москва: Логос, 2004.
8. Давыдов В. В. Теория развивающего обучения. - Москва: ИНТОР, 1996.

ZAMONAVIY TA’LIMDA ISLOHOTLAR & TEXNIK TAFAKKUR

Bosh muharrir: Z.Sh. To‘xtaeva

Bosh muharrir o‘rinbosari: V.E. Ubaydova

Mas’ul kotib: M.B. Obloqulova

Texnik muharrir va dizayner: B.M. Imomov

2026-YIL, № 3-SON

© Materiallar ko‘chirib olingan yoki chop etilganda “Zamonaviy ta’limda islohotlar va texnik tafakkur” jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart. Jurnalda chop etilgan va e’lon qilingan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflarning o‘zlari ma’sul hisoblanadi. Tahririyat fikri har doim ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin.

“Zamonaviy ta’limda islohotlar va texnik tafakkur” ilmiy jurnali 15.09.2026-yildan O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan № C–5669338845379 reyestr raqami tartibi bilan ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

Litsenziya raqami: №1852266.

+998 90-067-67-57 O‘zbekiston www.texniktafakkur.com